Gemeente Haarlem

Sociale energietransitie

Visie, strategie en pilots

November 2019 | ECDW

Inhoudsopgave

1.	Aanleiding	3-4
2.	Leeswijzer	4
3.	Visie	5-6
4.	Strategie en pilots	7-10

1. Aanleiding

De landelijke opgave om aardgasvrije wijken te realiseren staat hoog op de gemeentelijke agenda's. Haarlem heeft daar bovenop nog eens de ambitie om daarin voorop te lopen. Het besef dat dit moet gebeuren, en de drive om hier aan te werken, is groot. De discussies en vraagstukken rondom dit thema variëren op verschillende manieren; de schaal van samenwerking en implementatie loopt uiteen van hyperlokaal (per straat of wijk) tot en met de provincie. De oplossingen variëren van kleine aanpassingen als ledlampen tot en met NOM-woningen (nul op de meter). Dat dit vraagstuk niet hoog op de agenda van huishoudens met een smalle beurs staat is ook duidelijk. De vraag hoe hier over te beginnen, het uit te leggen en met bewoners te realiseren, is eveneens complex. Vanuit het landelijke klimaatakkoord worden de woningbouwcorporaties gezien als de startmotor voor de energietransitie.

Haarlemse ambitie

Haarlem heeft als ambitie een sociale en ongedeelde stad te zijn waar de energietransitie voor alle Haarlemmers betaalbaar is. Gelijke kansen voor iedereen is onderdeel van het Coalitieprogramma Duurzaam Doen[1] met als ondertitel daadkracht voor een groen, groeiend, sociaal en leefbaar Haarlem. In de energietransitie is het dan ook van groot belang dat alle eigenaren en huurders kunnen profiteren van de voordelen van energiebesparing, opwekking duurzame energie en het vinden van een alternatief voor aardgas. Haarlem zal wijk voor wijk van het aardgas af moeten. In 2017 is een duurzame routekaart opgesteld om versnelling en verbreding van het duurzaamheidsprogramma te bewerkstelligen. Ambitie is om Haarlem in 2040 aardgasvrij te maken. Dit is ook opgenomen in het Coalitieprogramma. In de campagne 'Haarlem wordt steeds aardgasvrijer' wordt momenteel aandacht besteed aan het verstrekken van informatie en bewustwording van de burgers. Het betrekken van de doelgroep is een voorwaarde voor het slagen van de opgave. Uiteraard wordt door de gemeente ook een appèl gedaan op eigen verantwoordelijkheid van de burgers. Het is een gezamenlijke opgave en verantwoordelijkheid maar daardoor ook complex vanwege de afhankelijkheden van de inzet van derden om de doelen te bereiken.

De doelgroep

Er is nu al een tweedeling tussen huishoudens die hun huis kunnen en willen verduurzamen en huishoudens die dat niet kunnen en daar nog helemaal niet mee bezig zijn. Koplopers profiteren van duurzame subsidies en belastingkortingen en tegelijkertijd stijgen de energielasten voor de vaak minder draagkrachtige huishoudens die nog geen investeringen kunnen doen. Huishoudens krijgen daardoor steeds vaker te maken met energiearmoede. Het Burgemeestersconvenant[2] voor klimaat en energie definieert energiearmoede als "een situatie

1 Coalitieprogramma Duurzaam Doen 01-06-18

2 Europees comité van de regio's, ontwerpadvies 26/27-06

waarbij een gezin of een individu niet in staat is te voorzien in zijn basisenergievoorzieningen om een redelijke levensstandaard te garanderen, door een combinatie van een laag inkomen, hoge energie-uitgaven en een geringe energie-efficiëntie van zijn huisvesting".
Woningeigenaren met een smalle beurs hebben vaak niet de middelen en mogelijkheden om hun huis te verduurzamen. Sociale huurders hebben het voordeel dat de woningcorporaties hun woningen aan het verduurzamen zijn. Wel blijkt dat de woningcorporaties nog een grote inhaalslag moeten maken om de woningen te verbeteren. Eind 2021 hebben 63% van de huurwoningen van corporaties[3] naar verwachting nog een matig of slecht energielabel. Daarnaast kunnen huurders ook een hoge energierekening hebben in energiezuinige woningen doordat zij nog geen energiezuinig gedrag vertonen.
Naast de betaalbaarheid is er ook een gebrek aan kennis over de energietransitie. Dit alles gecombineerd met (multi) problemen van een groep kwetsbare burgers is het een uitdaging om deze mensen ook gemotiveerd te krijgen en bij deze groep draagvlak te creëren. De sociale energietransitie heeft daar speciaal aandacht voor.

Sociale energietransitie (SET)
Het positieve is dat de energietransitie ook daadwerkelijk kansen met zich meebrengt waarbij de doelstellingen van het sociaal domein en duurzaamheidsprogramma verenigd kunnen worden. Denk hierbij aan terugdringen van de energiekosten en het creëren van werkgelegenheid (ten bate van de energietransitie) voor deze kwetsbare doelgroep. Ook kan de energietransitie een positief effect hebben op gezondheidsthema's, bijvoorbeeld schimmelvrije woningen.
Uiteindelijk moet de (sociale) energietransitie een middel zijn voor verbeteringen van het wooncomfort, energiezuinig en duurzaam leven. Het daagt bewonersinitiatieven, ondernemers, maatschappelijke organisaties en overheden uit voor sociale innovaties zodat iedereen mee kan doen in deze transitie.

2. Leeswijzer

Dit document omschrijft allereerst de visie, het toekomstbeeld, van gemeente Haarlem op de sociale energietransitie. In het hoofdstuk strategie wordt een concrete uitwerking van de visie weergegeven. Gevolgd door een omschrijving van pilot projecten.

3 Prestatieafspraken Haarlem 2018 t/m 2021

3. Visie

Het is noodzakelijk om specifiek aandacht te hebben voor de sociale gevolgen bij het uitwerken van de energietransitie. Dit om te **voorkomen dat energiearmoede ontstaat of verder toeneemt en de tweedeling in de samenleving groter wordt**. Ook een doeltreffende bestrijding van energiearmoede kan lokale en regionale overheden helpen om het **draagvlak** voor maatregelen in de strijd tegen klimaatverandering te vergroten, namelijk doordat er groepen bij worden betrokken die tot dusver minder actief waren en minder aandacht kregen. Draagvlak onder deze groeperingen zal ook toenemen als ze kunnen profiteren van de **kansen op werkgelegenheid** binnen de energietransitie.

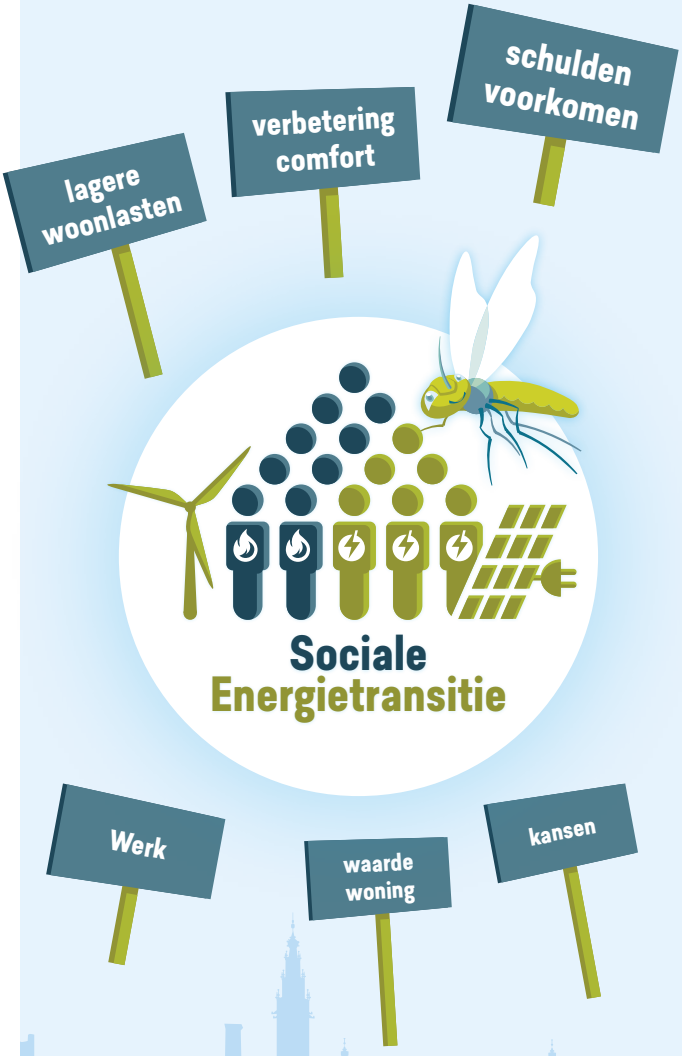

De sociale energietransitie verbindt dezelfde thema's van verschillende domeinen met elkaar. De opgave is om de energietransitie als een middel te zien voor lagere woonlasten, voorkomen van schulden, verbetering van het comfort, bevorderen werkgelegenheid, verhogen van de waarde van de woning en kansen voor duurzame banen voor mensen met afstand tot de arbeidsmarkt.
Niet alleen komen deze thema's samen bij de burgers, het **integraal aanpakken** van deze uitdagingen zorgt voor verbetering van levenskwaliteit in plaats van een achteruitgang.

Deze integrale aanpak vraagt wel om een **nauwere samenwerking tussen het fysieke en sociale domein**. Een belangrijke stap is om helderheid te verschaffen over eigenaarschap en oplossingsrichtingen. Deze helderheid draagt verder bij aan meer en beter intern samenwerken tussen het fysieke en sociale domein.
Individuele verleidingsstrategieën van de overheid voldoen simpelweg niet meer om de energietransitie in gang te zetten. Hiervoor is een gebiedsgerichte aanpak nodig met aandacht voor samenwerking van de regiogemeenten, beleggers, netwerkbedrijf, woningcorporaties, maatschappelijke partners, particuliere verhuurders en eigenaar-bewoners. Actieve participatie in netwerken als G40, Community of Practise (CoP) sociale energietransitie en Haarlems Klimaatakkoord dragen ook bij tot een groter bereik en impact.

Alvorens de visie te omschrijven is het belangrijk om te bepalen wat we binnen deze opdracht verstaan onder de sociale energietransitie en op welke doelgroepen de gemeente Haarlem zich in eerste instantie gaat richten.

4 www.divosa.nl/bestaanszekerheid

Definitie

Sociale energietransitie gaat om een rechtvaardige verdeling van lusten en lasten van de energietransitie voor bewoners (eigenaren en huurders) met een laag inkomen of weinig bestedingsruimte.

Toelichting doelgroep

Een op de vijf huishoudens in Nederland heeft een betalingsachterstand.[4] Bewoners (eigenaren en huurders) met een laag inkomen of weinig bestedingsruimte zijn geen homogene groep. De samenstelling van de doelgroep kan verschillen in bijvoorbeeld opleidingsniveau, nationaliteit of mate van zelfstandigheid. Regelmatig kampt een deel van deze doelgroep niet alleen met financiële moeilijkheden maar gaat dit gepaard met problemen in de relationele sfeer, gezondheidsklachten en/of langdurige werkloosheid. Dit maakt dat het bereiken en bewegen van deze diverse doelgroep op dit thema een complexe opgave is. Dit vraagt om een maatwerkaanpak qua benadering en middelen.

Onder deze sociale groepen bevinden zich bijvoorbeeld de burgers die minder makkelijk hun weg weten te vinden binnen het ambtelijk apparaat, slecht de taal beheersen, mensen met (licht) verstandelijke beperking of ouderen. Burgers die keer op keer teleurgesteld zijn en het vertrouwen in de overheid hebben verloren maar ook kan de prioriteit op dit moment heel ergens anders liggen. Denk hierbij o.a. aan statushouders.

Gemeente Haarlem omschrijft haar visie op de sociale energietransitie als volgt:

Visie

Door de sociale energietransitie is het aardgasvrij maken van de woning betaalbaar voor iedereen en is de kloof tussen arm en rijk niet groter en mogelijk zelfs kleiner. Daarbij draagt de energietransitie bij aan een groter wooncomfort en werkgelegenheid.

De gemeente heeft hierin een regisserende rol en werkt hierin nauw samen met maatschappelijke organisaties. Zij motiveert en faciliteert burgers, zodat concrete doelen behaald worden.

4. Strategie en pilots

Haarlem staat de komende jaren voor vele uitdagingen. De manier waarop we ondersteuning en zorg organiseren verandert. We willen een duurzame, sociale en toekomstbestendige stad zijn, die stappen zet in de richting van een circulaire economie en waarin iedereen kan meedoen.[5] De sociale energietransitie verbindt veel van deze thema's met elkaar. Dit vraagt ook voor Haarlem een integrale aanpak waarbij nauw samengewerkt wordt met het fysieke (duurzaamheid en wonen) en sociale domein. Waarbij het fysieke domein de expertise heeft op de technische kant van de duurzaamheidsdoelen zal het sociale domein haar enorme kennis over de doelgroep en haar samenwerkingspartners inbrengen. Hoe kunnen we via de huidige infrastructuur de kwetsbare burger bereiken en wanneer is maatwerk nodig.

De **doelstellingen** van de sociale energietransitie zijn dat alle burgers van Haarlem in 2040 hun woning gasvrij hebben gemaakt op een betaalbare manier. De doelgroep van de sociale energietransitie profiteert van de extra werkgelegenheid rondom de energietransitie en ervaart een groter wooncomfort.
Deze doelstellingen kan de gemeente Haarlem alleen bereiken als we de doelgroep voldoende informeren, motiveren en faciliteren vanuit een gezamenlijke aanpak zowel binnen de gemeente als daarbuiten. Bewustwording van energiezuinig gedrag is daarin voor de korte termijn een mooi streven.

Verduurzamen van de woningvoorraad van de woningbouwcorporaties gaat via prestatieafspraken met de gemeente Haarlem. Daarbij heeft de coalitie geld gereserveerd om particuliere huurders financieel tegemoet te komen bij aansluiting op een warmtenet.

Aan de hand van drie pilots wordt er concreet invulling gegeven aan de sociale energietransitie. Hierin verkennen we de mogelijke kansen waarbij gezamenlijke doelstellingen van het fysieke en sociale domein met elkaar verenigd worden.

5 Coalitieprogramma Duurzaam Doen, 1 juni 2018

Pilot: energiearmoede
Start begin 2019

De gemeente Haarlem biedt sinds 2 jaren – samen met Elan Wonen, Pré wonen en Ymere – gratis energiecoaches aan. Een energiecoach is een opgeleide vrijwilliger. Dit aanbod geldt voor elke Haarlemmer, zowel huurders als woningeigenaren. De energiecoach geeft energiebesparend advies op maat, uitleg over bespaarproducten en hoeveel geld er bespaard kan worden. De energiecoaches weten momenteel een grote groep Haarlemmers te bereiken en steeds meer de (kwetsbare) burger met een krappe beurs.
De pilot energiearmoede is begin 2019 gestart en na een zomerstop zijn de energiecoaches onlangs weer begonnen met de eerste huisbezoeken. Binnen deze pilot zien we mogelijkheden om het aanbod van de energiecoaches te integreren binnen de bestaande werkprocessen van het sociaal domein waaronder Schulddienstverlening, Minima, WMO, Werk en Inkomen en Sociaal Wijkteam zodat we deze doelgroep beter weten te bereiken. Vanwege de kostenbesparing op energie en een gezonder wooncomfort is dit een win-win voor de doelen van beide domeinen. Hierdoor zijn reeds goede samenwerkingsafspraken gemaakt. Ook partijen als Humanitas, Schuldhulpmaatjes en Vluchtelingenwerk zijn of worden hierin betrokken. Tevens wordt onderzocht of de Gemeente Haarlem het aanschaffen van energiezuinig witgoed makkelijker kan maken voor de bewoners met een krappe beurs. Veel mensen met een minimumloon hebben bijvoorbeeld een oude koelkast die veel energie gebruikt met vaak hoge reparatiekosten. Een nieuwe koelkast (A+++) levert tegenwoordig een energiebesparing van 50% op. Dit betekent dat ongeveer 100,- per jaar kan worden bespaard. Met Fonds Urgente Noden (FUN) wordt verkend hoe we deze route via het sociaal leenfonds kunnen realiseren. Denk hierbij aan besparen is aflossen.
Vanaf 2020 is het mogelijk om vanuit de gemeente gegevens over achterstanden met betrekking tot de huur, energie en zorgverzekering vroegtijdig op te sporen. Dit heet vroeg signalering schulden. Vanuit de afdelingen schulden en minima worden inwoners actiever benaderd met achterstanden van de vaste lasten om met hen te bespreken wat er nodig is om hun situatie te verbeteren. Daar past ook toeleiding naar energiecoaches in.
Vanwege de succesvolle inzet van energiecoaches in Haarlem heeft de regiogemeente IJmond en Zuid-Kennemerland ingestemd om het project met de energiecoaches regio breed uit te rollen. Haarlem heeft in het afgelopen seizoen 400 huisbezoeken gedaan met 30 opgeleide vrijwilligers. Daarmee is een gemiddelde besparing van 8% per huishouden gerealiseerd. De opschaling biedt voor Haarlem een kans om via het RAP budget extra middelen aan te wenden voor deze vervolgpilot. Momenteel wordt dit beoordeeld door de provincie maar zijn we in Haarlem desalniettemin gestart. Ook de gezamenlijke kennis die wordt opgedaan in de regio kan voor Haarlem bruikbare inzichten opleveren over deze aanpak. Met de regio wordt voor het nieuwe seizoen gestreefd naar 1000 bezoeken met 40-50 nieuwe vrijwilligers. Met een minimale besparing van 8% en het vergroten van de kennis en het draagvlak voor de energietransitie zijn de doelen voor het komende jaar vastgesteld. Tevens is een energiebesparingsapp in ontwikkeling zodat de bewoners direct het effect kunnen zien van de maatregelen en hun gedrag!

Pilot: werkgelegenheid door energietransitie
Start mei 2019

De vraag naar personeel voor bedrijven binnen de energiebranche (installatiebedrijven, bouwbedrijven en adviesbureaus) is erg groot. Dit betekent helaas lange wachttijden en oplopende kosten voor het verduurzamen van de woningen. Aan de andere kant hebben we nog steeds veel Haarlemmers die momenteel geen werk hebben maar graag aan de slag willen. Kansen om deze partijen bij elkaar te brengen zijn er maar daar is een gezamenlijke aanpak met de verschillende domeinen en samenwerkingspartners voor nodig. Verschillende opleiders bieden mogelijkheden aan om via korte leerlijnen of leerwerktrajecten mensen op te leiden specifiek voor de energietransitie. Denk hierbij aan het NOVA college, In Holland maar ook de Huizenaanpak. Werkgevers staan noodzakelijkerwijs steeds meer open voor alternatieven om aan personeel te komen. Binnen deze pilot werken we sinds de zomer 2019 vanuit een concrete vraag van een aantal werkgevers toe naar werkgelegenheidstrajecten voor Haarlemmers vanuit de uitkering. Momenteel zijn we in gesprek met een aantal potentiele werkgevers zoals Sunergetic en Sungevity. Naast deze opleiders en opdrachtgevers wordt nauw samengewerkt met het Werkgeversservicepunt waar mensen met een uitkering (WW en bijstand) bekend zijn en Pasmatch waar mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt extra ondersteuning krijgen. Uiteraard trekken we hierin gezamenlijk op met de medewerkers van de afdeling Werk & Inkomen en Arbeidsmarkt & Onderwijs. Het komende halfjaar willen we bij minimaal 3 werkgevers een traject starten met mensen vanuit de uitkering. Gemeente Haarlem (en regio IJmond/Zuid-Kennemerland) is mogelijk geïnteresseerd in deelname aan de MRA duurzaamheidtop ‘Onderwijs en arbeidsmarkt’. Voor dit jaar was dit niet haalbaar vanwege capaciteit. Momenteel wordt verkend of dit voor het komende jaar wel realiseerbaar is. Ook zien we mogelijkheden om vanuit deze pilot een deal voor te bereiden voor het Haarlems klimaatakkoord.

Pilot: integrale wijkaanpak
Start 2020

Voorbereidend op het maken van wijkwarmte-plannen en aardgasvrije wijken kan een tijdige inzet van een Projectleider in de wijk ook het verschil gaan maken voor een integrale aanpak om de burgers voor te bereiden op deze grote transformatie. Dit is een functionaris in de wijk naast de bestaande infrastructuur van het sociaal domein. Vanwege de omvang, grote impact en verandering op huishoudensniveau is een Projectleider in de wijk aan te bevelen. Zij vormt de verbindende schakel en gaat actief het bestaande formele en informele netwerk benutten in de wijk. Het samenbrengen van wijkinitiatieven en maatschappelijke organisaties zal zorgen voor een breder draagvlak. Weliswaar moeten de voordelen van de energietransitie wel voldoende aangetoond worden. Gezamenlijk zullen zij de burgers informeren, motiveren en faciliteren. Het is essentieel om de structuren en de kanalen van het sociaal domein die al in de wijk aanwezig zijn te benutten om de kwetsbare burgers te bereiken. Denk hierbij aan Sociaal Wijkteam, Gebiedsmanager en -verbinders van de gemeente Haarlem, Opbouwwerkers vanuit o.a. welzijnscentra, woningbouwcorporaties en de Wijkverpleegkundigen. Zij hebben veelal vertrouwelijke relaties opgebouwd waardoor eerder draagvlak bereikt kan worden.
Binnen deze pilot willen we experimenteren met de Projectleider in 1 of 2 aandachtwijken om de energietransitie middels een integrale aanpak op de kaart te zetten. Een aandachtwijk heeft extra aandacht van de gemeente nodig om verdere verslechtering van de wijk te voorkomen. Het gaat in veel gevallen om volksbuurten waar ze bijvoorbeeld te maken hebben met een hoog criminaliteitscijfer, verouderde huizen en veel werkloosheid. Elke aandachtwijk zal zijn eigen behoeftes en kenmerken hebben, waarbij je met de sociale energietransitie kan aansluiten.
Een kleinschalig voorbeeld is momenteel Meerwijk waar voor het aanleggen van een warmtenet een klankbordgroep van bewoners in het leven is geroepen. Ook bewonersinitiatieven zoals de Groene Ambassade organiseren jaarlijks een succesvolle energiebeurs in Haarlem Oost waar veel interesse wordt gewekt voor o.a. de duurzaamheidsleningen van de Gemeente Haarlem en de infraroodsafari's.
De Projectleiders zijn qua formatie reeds opgenomen in de begroting van het Duurzaamheidsprogramma. In deze pilot willen we ervaring opdoen met een Projectleider om daar lering uit trekken voor het vervolg. Met als uitkomst een eventuele aanscherping van het profiel zodat de uitrol van de Projectleiders over de gehele stad steviger en succesvoller kan verlopen.

Betaalbaarheid
Uiteraard is een voorwaarde dat de energietransitie betaalbaar wordt voor iedereen door o.a. het aanbieden van financiële instrumenten van lokale en regionale overheden. Gemeente Haarlem biedt al een aantal mooie regelingen en subsidies aan, zoals de duurzaamheidslening. Hoe de gemeente hier verder invulling aan gaat geven wordt beschreven in de nota betaalbaarheid.

Gemeente
Haarlem

Dit is een uitgave van Gemeente Haarlem

Postbus 511
2003 PB Haarlem
Tel: 14023

Haarlem.nl